

Політична культура та ідеологія

УДК 316.77:81'272:323.1-053.6(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.21035663>

**Побутове російськомовне спілкування як екзистенційний виклик
у візії української учнівської молоді¹**

Присяжнюк Юрій Петрович

Доктор історичних наук, професор кафедри історії України
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького,
м. Черкаси, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-8324-4681>

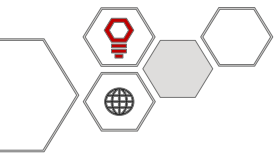
Калініченко Михайло Михайлович

Кандидат політичних наук,
доцент кафедри філософії, соціальних і політичних наук
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна, <https://orcid.org/0009-0001-2988-6752>

Прийнято: 21.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація: У статті досліджено один із важливих аспектів мовного питання в Україні – вживання в побуті (повсякденному спілкуванні) російської мови. Згідно з Конституцією України, це одна з мов національних меншин, однак унаслідок неоімперської політики росії ця мова перетворилася на важіль сучасної гібридної війни, і в такому значенні вона є ключовим ідеологічним інструментом зазіхання

¹ Публікацію підготовлено згідно з держбюджетною темою «Національний та імперський пантеони героїв як фрейми цивілізаційного розлому в умовах російсько-української війни» (номер державної реєстрації 0126U000199).

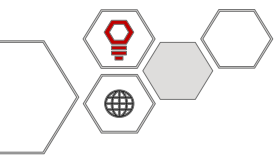

на національну безпеку України, її державний суверенітет та територіальну цілісність.

Обґрунтовано основні фактори «коливання» побутового використання юним населенням (старшокласниками) України російської мови. На думку авторів, це такі чинники: перманентне перебування людини у відповідному соціальному (мікро)середовищі, історична традиція (що вельми помітна на родинному рівні), приналежність до різних вікових груп (неоднаковий ступінь залежності особи від суспільних цінностей, орієнтирів, захоплень), державна політика, як комплекс заходів, спрямованих (чи ні) на посилення безпекової стратегії. Усвідомлюючи складність осмислення та труднощі вирішення проблеми, запропоновано трактувати різні її аспекти через критерій екзистенційного виклику, яким є російська агресія, що має за мету знищення української національної спільноти.

Проведений аналіз побутового російськомовного спілкування старшокласників переконливо засвідчує кілька обставин, що стоять на заваді творення інноваційних підходів та релевантних суспільних практик. По-перше, молодь рідко керується чинним законодавством, натомість віддає перевагу усталеним традиціям, суспільним настроям, побіжній кон'юктурі. По-друге, зміна поколінь мало на що впливає, бо в сім'ї (родині) критичне переосмислення мовного питання рід порівняно рідкісна. По-третє, адекватна відповідь на нинішній екзистенційний виклик можлива тоді, коли особа спроможна піднятися до вищих стандартів духовності й моралі, а в юнацькому віці це потребує додаткових зусиль держави й самої людини.

Ключові слова: молодь, учні, мовний режим, комунікація, ідентичність, зросійщення, пропаганда.

Household Russian-Language Communication as an Existential Challenge in the Vision of Ukrainian Youth

Yuriy Prysiachniuk,

Doctor of Historical Sciences, Professor of the Department of History of Ukraine

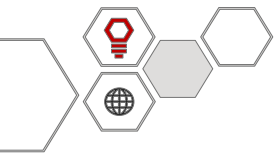
B. Khmelnytskyi Cherkasy National University,
Cherkasy, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-8324-4681>

Mykhailo Kalinichenko,

Candidate of Political Science, Associate Professor of
the Department of Philosophy, Social and Political Sciences
The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0001-2988-6752>

Abstract. The article examines one of the important aspects of the language issue in Ukraine – the use of the Russian language in everyday life (everyday communication). According to the Constitution of Ukraine, it is one of the languages of national minorities, however, as a result of Russia's neo-imperial policy, this language has become a lever of modern hybrid war, and in this sense it is a key ideological tool for encroaching on the national security of Ukraine, its state sovereignty and territorial integrity.

The main factors of «fluctuations» in the household use of the Russian language by the young population (senior schoolchildren) of Ukraine are substantiated. According to the authors, these are the following factors: a person's permanent stay in a relevant social (micro)environment, historical tradition (which is very noticeable at the family

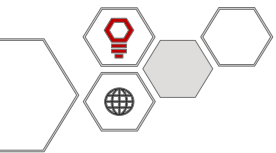

level), belonging to different age groups (uneven degree of a person's dependence on social values, landmarks, hobbies), state policy as a set of measures aimed (or not) at strengthening the security strategy. Realizing the complexity of understanding and the difficulties of solving the problem, it is proposed to interpret its various aspects through the criterion of an existential challenge, which is Russian aggression, which aims to destroy the Ukrainian national community.

The analysis of everyday Russian-speaking communication of high school students convincingly demonstrates several circumstances that stand in the way of creating innovative approaches and relevant social practices. First, young people are rarely guided by current legislation, instead preferring established traditions, social moods, and fleeting conjuncture. Secondly, the change of generations has little effect, because in the family (family) a critical rethinking of the language issue is relatively rare. Thirdly, an adequate response to the current existential challenge is possible when a person is able to rise to higher standards of spirituality and morality, and in adolescence this requires additional efforts from the state and the person himself.

Keywords: youth, students, language regime, communication, identity, Russification, propaganda.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема мовного режиму спілкування в тих історичних та геополітичних умовах, які сформувалися в Україні на період нинішньої російсько-української війни, є складною й багатогранною. Про це свідчить хоча б той факт, що протягом останніх двох років (2025–2026) «частина українського суспільства поступово повертається до російської мови», що, на думку патріотично налаштованих громадян, є

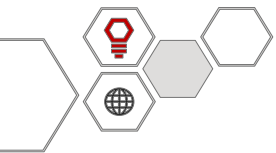
«небезпечною тенденцією» [1]². Власне тому факт вживання російської мови на побутовому рівні українською молоддю, яка так чи так сама потерпає від агресії, потребує всебічного аналізу, а на цьому підґрунті – творення нових якісних синтезів, позаяк він торкається не лише збереження прав і свобод людини, а й забезпечення безпекового комфорту, національного захисту як такого. Аби оптимізувати свій науковий пошук, доречно визначити його епістемологічні параметри та критерії. Їх багато, і одним із таких є сама сучасна війна, досить вдало, як показує час, названа «гібридною». Не вдаючись до поглибленої характеристики сутності цього явища (передусім тому, що його історіографія досить репрезентативна), зазначимо лише таке: коли йдеться про «отримання фізичних та психологічних переваг над противником», досягнення політичних цілей шляхом «розмивання грані між війною та миром», то тут мовний режим спілкування нерідко стає своєрідною «виграшною картою» (інструментом) у руках агресора [2, с. 115]. Розмірковуючи в межах феномену «гібридна війна», ми можемо, з одного боку, простежувати причини, з'ясовувати наслідки коливання цього режиму, пропонувати аргументовані відповіді на питання, які турбують державних діячів, громадських активістів, так чи так увесь український загал, з іншого, досліджувати прецедент живучості («довгої тривалості») та самотутньої еволюції збройного опору завойовникам, у якому невійськові методи боротьби тісно переплелися з власне конвенційними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

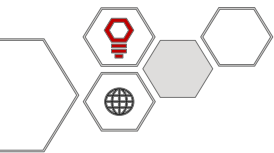
Мовна ситуація в Україні після 2014 року та особливо після повномасштабної агресії росії у 2022 році набула екзистенційного виміру. Побутове російськомовне спілкування серед української учнівської молоді постає

---

² Приватне спілкування російською мовою в Україні має конституційний захист.

як виклик, що стосується не лише комунікативних практик, а й процесів самоідентифікації, формування ціннісних орієнтацій та національної свідомості. Згідно з позицією мовної омбудсманки О. Івановської, повернення частини українців до російськомовного спілкування є небезпечною тенденцією, що може підірвати процеси утвердження української мови як державної та як символу національної єдності [1]. Особливо гостро ця проблема постає серед учнівської молоді, яка перебуває у фазі активного формування світоглядних орієнтирів та ціннісних установок. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що мовна політика та мовні практики є складовою ширших безпекових і культурних викликів. Ж. Павленко, А. Антонов у контексті гібридної війни наголошують на значенні інформаційно-культурних чинників у протистоянні агресії [2]. А. Киридон, С. Троян розглядають мережеву модель міжнародних відносин, де мовна ідентичність виступає одним із ризиків та загроз [7]. Теорії поколінь, запропоновані Ю. Присяжнюком, дозволяють осмислити різні реакції вікових груп на мовні та ідентифікаційні виклики [8]. Реалізація Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» потребує не лише правових механізмів, а й підтримки у сфері освіти та культури [6]. Важливим є формування позитивного іміджу україномовного середовища, що забезпечується через освітні практики та культурні заходи, зокрема вшанування пам'яті Героїв Небесної Сотні [3; 4]. Публічні дискусії, як-от позиція В. В'ятровича щодо використання російської мови серед воїнів ЗСУ, демонструють, що мовний вибір має не лише культурне, а й морально-політичне значення [9]. І. Цар комплексно аналізує усне спонтанне мовлення молоді в умовах білінгвального середовища Києва. Попри полікультурність українського суспільства частка україномовних у побуті зростає та зменшується використання російської мови [10]. А. Скиба досліджує проблеми мовної стійкості молоді, чинники престижності української

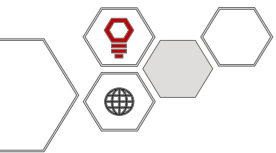
мови та шляхи формування мовної особистості [12]. В. Попов аналізує українську двомовність у порівнянні з досвідом Литви та Франції [13]. Н. Матвеєва досліджує мовну поведінку студентів під час війни, трансформації мовної ідентичності та переходу на українську мову [14]. В. Сікорська, Л. Дідур вивчає вплив війни на мовну ідентичність, самоусвідомлення та міжкультурне спілкування [15].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Факт побутового використання російської мови українською учнівською молоддю, яка сама потерпає від агресії, потребує не лише констатації, а й глибокого аналітичного осмислення. Це явище зачіпає питання прав і свобод людини, безпекового комфорту та національного захисту, а тому вимагає визначення чітких епістемологічних параметрів дослідження. Автори звертають увагу на найголовніші з них: соціолінгвістичний вимір, культурологічний та екзистенційний.

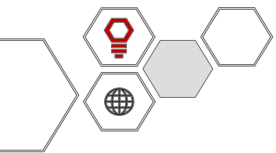
Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Методологічною основою пропонованого дослідження є синхронне поєднання принципів історизму, системності, всебічності, а також використання переваг міждисциплінарного підходу. Складні суспільні явища / процеси автори з'ясовують у контексті історичних обставин їхнього виникнення та трансформації, водночас цілісної сукупності взаємопов'язаних елементів, конкретних зв'язків тощо. Щодо методики дослідження, то з метою отримання автентичних даних, залучено кількісний метод масового опитування та якісний метод глибинного інтерв'ю. Це дало змогу оцінити динаміку (не)переходу юнаків і дівчат на українську мову, тлумачити окремі стереотипи й бар'єри, що перешкоджають їм зберігати ментальну залежність від російськомовного спілкування.

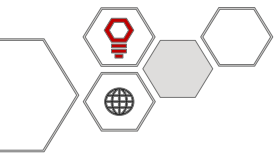

У прагненні з'ясувати суть явища сучасної російськомовної комунікації у візії української молоді свої міркування обґрунтовуємо, спираючись на дані соціологічних опитувань учнів 10–11-х класів кількох загальноосвітніх шкіл (гімназій) Черкащини. Їх було проведено протягом третьої декади лютого 2026 р., у рамках щорічних заходів зі вшанування Героїв Небесної Сотні. Загалом було опитано 190 юнаків і дівчат, понад 75% із яких навчаються в Черкаській гімназії №31 та Золотоніської гімназії ім. С. Д. Скляренка [3–4]. При цьому розуміння цієї проблеми як екзистенційного виклику автори вбачають щонайменше у двох аспектах. По-перше, наскільки в такому (провокативному) контексті ситуацію з використанням російської мови розуміють самі учні? По-друге, як її оптимально сприймати й намагатися вирішити з погляду загальнонаціональних завдань? В обох випадках становище ускладнене тим, що потребує від кожного готовності до свідомого вибору, переоцінки цінностей, самотворення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Коли мова заходить про повсякденну мовну комунікацію населення України, причини та наслідки «коливання» власне мовного режиму спілкування як такого, то зазвичай дослідники апелюють до кількох обставин. Найчастіше ведуть мову про історичну спадщину (довготривале зросійщення), адже протягом останніх століть політика попервах Російської імперії, а потім СРСР локалізувала й витісняла вживання в Україні української мови. Передусім у сфері державного управління, освіти, науки, культури, мистецтва, церкви, а опосередковано й побуту. Дійшло до того, що вербально (з ініціативи вищого партійного керівництва та спецслужб колишньої «імперії зла») на зламі 1980-х – 1990-х рр. з'явилося й було введено в політичний обіг поняття «російськомовне населення», що дотепер належить до арсеналу ідеологічної аргументації росії [5]. По-друге, чинник, що його можна окреслити специфічним соціальним середовищем та, урешті-решт, усталеною

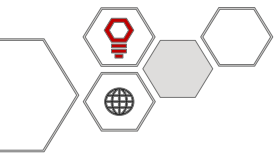
звичкою. Зокрема, наші юні респонденти вирости в російськомовному (мікро)середовищі, а тому перехід на українську мову, вимагає від них когнітивних зусиль. Ситуацію ускладнює та обставина, що в суспільстві (вряди-годи в самих навчальних закладах, де окремі вчителі спілкуються російською, чим порушують вимоги п.9.1.14 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної») фактично відсутні так звані «зовнішні мотиви» докладання цих старань [6]. Держава, громадські організації, не кажучи вже про настрої широкого людського загалу (пріоритети історичної пам'яті, моралі, уподобань), майже не надихають і мало заохочують. Тут можна спостерігати взаємозв'язок умовного другого чинника з першим, що його – взаємозв'язок – доречно було б окреслювати самим пострадянським характером українського суспільства після 1991 р. По-третє, далеко не останню, а десь і визначальну роль відіграє чинник зміни поколінь. Констатуємо факт, що для першої генерації доби Незалежності України, якій випало «дорослішати» в умовах насправду радикальних процесів «мережевої» глобалізації, докорінної зміни способів обробки, зберігання й поширення інформації, що невідомо видозмінює всю світову спільноту, мовне питання дещо втратило звичний для їхніх батьків і дідів дуалізм [7, с. 55]. Ліберальні стандарти життєдіяльності істотно «розмивають» саму потребу вибору між російським (імперським) і неросійським (українським, національним). Загалом ця проблематика лише починає привертати увагу дослідників. Відтак навіть саме визначення покоління сучасної молоді (зумерів та Альфа) – радше приблизний орієнтир для системних студій, хоча очевидно, що основні риси, якими визначають повсякдення (адаптивність, цінування ментального здоров'я, прагнення до самовираження, кліпове мислення, постійне навчання (інформування)), видимо відрізняє його від попередніх. А втім, жодної 100-відсоткової визначеності чи, тим більше, якоїсь фатальності, тут не існує, що

добре помітно в практиці поведінки вимушених переселенців зі Сходу України (як носіїв більш стійких традицій російськомовного спілкування та радянської масової культури) [8, с. 119].

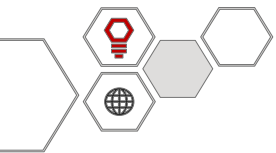
Отож, чи не найбільш сприятливим для розуміння, пояснення та вирішення проблеми російськомовного спілкування як екзистенційного виклику є, напевне стан, коли юнаки й дівчата апріорі самі не відчують потреби користуватися російською мовою. Як формується такий мисленнєвий імператив? Зазвичай під впливом мікросередовища, найчастіше родинного (рідше – учительського). Десь ідеальним варіантом тут є та обставина, коли хтось із батьків чи родичів належить до кола патріотично налаштованих військових, інтелектуалів, літераторів («моя тьотя – поетеса»), митців тощо [9]. Словами юної учениці це звучить так: «Я дуже пишаюся своїм дідусем, адже саме він із дитинства прищеплював мені любов до української мови. І це тоді, коли батьки мої говорили російською». Синхронно їм резонує такий аргумент: «Я – українець, але в побуті розмовляю російською. І це погано. Потрібно переходити на українську, бо це наша рідна мова, а не мова ворога, якою є російська. Буду своїх дітей виховувати україномовними».

Зрозуміло, що частка таких «переконливих українців» відносно незначна (хоча вона достатньо стійка, стабільна) – близько 20%. Значно більше тих, хто усвідомлюють, що в умовах російської агресії, коли ворог прагне будь-що підкорити Україну, знищити її духовну, національну та інтелектуальну еліту, люди зобов'язані говорити українською мовою. Принагідно закликають це усвідомлювати інших (в ідеалі – усіх) громадян. Вони апелюють до таких «достовірних» чинників як повітряні тривоги, артилерійські та ракетні обстріли, дроніві атаки. Визнають, коли українці, знаючи про руйнування й убивства, й надалі спілкуються російською, то це жахливо. Як правило, цей прошарок учнів (понад 36% опитаних) пропонує розмисли-пояснення, мовляв, багато століть

поспіль російська мова була нормою, звичкою, а українською, нібито, говорили виключно селяни. Але тепер це мова агресора, убивців дітей. І ті українці, які дотепер спілкуються нею, – зрадники. Українська мова для них стала якщо не всім, чимось сакральним, то, принаймні, безальтернативним – стандартом, правилом.

Деякі з цих юнаків і дівчат міркують глибше та вважають, що використання мови агресора становить серйозну небезпеку, позаяк утримує громадян у спільному інформаційному просторі, де панує ворожа пропаганда. Вони відкидають компроміс, бо вбачають у мові бар'єр для нав'язування кремлівських наративів, невід'ємну складову національної небезпеки, у будь-якому разі – явище надмірно заполітизоване. А ще: відверту неповагу до загиблих воїнів та тих захисників, які продовжують боротися з ворогом. З огляду на такі думки, для них важливо спілкуватися українською, розвивати її, бо це, кажуть, ознака свідомої людини, яка адекватно розуміє ситуацію. Своєрідним маніфестом такого розуміння питання мови є слова «сьогодні головною моєю метою є повністю перейти на українську мову». І такі погляди є досить поширеними: «Раніше російська мова була для мене звичною, нормою, але коли почалася війна, я почав замислюватися. Досить швидко російська стала для мене поганою звичкою». У такий спосіб ставлення до української мови ці старшокласники визначають як до «бажаної». Більш конкретно це звучить так: «Раніше ми не звертали уваги на мову порозуміння, але події останніх років сильно вплинули на наше ставлення до російської мови. Вона стала для нас викликом, тому стараємося переходити на українську, навіть коли це не завжди легко». Загалом же це важливий крок для сучасного розвитку української молоді, її самоосвіти. Утім, є й розуміння, що не всі люди можуть відразу перейти на українську мову, хоча потрібно намагатися це зробити. Тож, у такій, здавалося, вповні патріотичній позиції помічаємо ледве

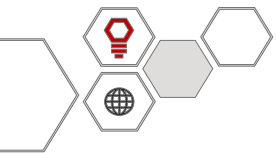

вловиму тінь сумнівного компромісу, що «кожний може сам обирати мову комунікації».

Аналогічними до цих є розмисли двох десятикласниць. Перша з них пояснила свою позицію наступним чином: «Ще кілька років тому я не роздумувала про те, якою мовою міркую, спілкуюся, дивлюся відео... Але з початком повномасштабного вторгнення російських окупантів ситуація кардинально змінилася. Для мене російська мова стала викликом – моральним, культурним, особистим. В умовах боротьби за незалежність та ідентичність саме мова зробилася символом національного спротиву. Російська тепер асоціюється з країною-агресоркою. Ніби сама мова стала «винною». Я обираю українську, бо вона частина мене й моєї країни». Друга учениця зазначила, що російська мова для неї «зі звички переходить у певне табу». Вона ніколи її не використовувала й не планує цього робити, хоча й знає. Дівчина зізналася, що їй комфортніше говорити українською, що, до того ж, є її рідною.

Перші дві групи молоді можна об'єднати ідеєю переходу на україномовне спілкування, розуміючи її як низку поетапних кроків до вищих моральних цінностей і норм поведінки, як механізм консолідації нації. Більше спілкуючись материнською мовою, люди розширюють діапазон «українського світу».

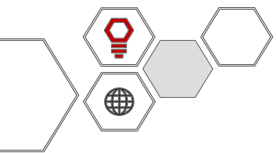
Умовно третя, найчисленніша група гуртує тих учнів старших класів (близько 44%), які займають проукраїнську позицію, але компромісно, толерантно, десь схвально ставляться до носіїв російського мовного контенту. Це, як правило, ті ліберально налаштовані юнаки й дівчата, на вибір яких достатньо цілеспрямовано впливають батьки й «усесильні» соціальні мережі. Поширення російської мови в суспільстві вони розуміють як явище нейтрально-універсальне, тому вживають її ситуативно, коли, приміром, виникає своєрідна точка біфуркації в спілкуванні з російськомовними людьми (зокрема й закордонними), також при переписці в

режимі SMS, у комп'ютерних іграх тощо. Керуються логікою «стороннього спостерігача» – якщо більшість говорить українською, то й вони переходять на неї. І ще – своїх дітей, коли доведеться, обіцяють вчити української, а щодо власної поведінки, то вже як є. Окреслена позиція ґрунтована на відомій двозначності: не потрібно змушувати людей переходити на українську, бо це «право й вибір кожного».

Для цього соціального прошарку особливий ментальний вплив мають ті однолітки чи представники старших поколінь, які принципово дотримуються російського мовлення. Не раз доводиться спостерігати, як у класі, де навчається бодай один російськомовний учень, добра половина колективу виявляє ознаки мовно-снобістської підпорядкованості. Ця проблема потребує окремого дослідження.

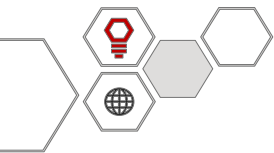
Своєрідну підгрупу, яка помітно домінує своїми патріотичними устремліннями (але не настільки, аби претендувати на перехід до першої групи), становлять, вочевидь, ті учні, які категоричні у своїх поглядах і оцінках. Їх можна вважати «послідовними патріотами», але безапеляційність у суперечливих переконаннях говорить про наявність певних пасток. Типовою тут є така презентація: «Я родом з Луганщини. У мене всі говорять російською. Я думаю, це не означає, що вони йдуть проти своєї країни. На Півдні й Сході України більшість людей – російськомовні. Коли почалася повномасштабна війна, питання мови загострилося, але люди невинні, що ця війна розпочалася. Я за перемогу України, і коли буде потрібно, то буду воювати за неї, але російська для мене рідна з дитинства. Ці дві мови дуже схожі». Очевидно, що готовність взяти зброю й стати на захист рідної землі, народу, культури, держави, відчутно мінімізує видимі недогляди та нерозуміння. Не маючи потреби їх аналізувати, звертаємо увагу на саму непохитність міркувань, з добре помітною в них ультимативною

безапеляційністю. Її ж шкідливість вбачаємо в тому, що така логіка більше підходить саме для побутового вжитку, але не для суспільно-політичного, державного, де, приміром, «схожість мов» може бути вагомим аргументом окупаційної російської пропаганди.

Для такого контингенту учнівської молоді повсякденне вживання російської мови лишається «майже нормальним». Їхні пояснення (виправдання) такого вибору прості й зрозумілі: нею, мовляв, користується надто багато людей, зокрема й із найближчого оточення. І хоча представники цієї підгрупи позитивно сприймають той факт, що дедалі більше людей поступово переходить на українську, у побуті вони швидко «перемикаюся» з однієї мови на іншу. Зазвичай у їхньому вжитку багато суржику (який тепер не оцінюють так однозначно, як у 1990-х рр.), утім бажання й готовність розмовляти українською мовою для них у першу чергу залежить не від власної громадянської позиції, а оточення – якщо воно буде ставати більше й більше україномовним, то це буде найкраща запорука відмовлятися від російськомовної «спокуси». На підтвердження наших розмислів наведемо слова одного юнака: «З початком війни мені не хотілося розмовляти російською. Але я знаю людей, які вперто тримаються цієї мови. Вони керуються принципом – «А навіщо відмовлятися? Мені й так добре». Я вважаю, що кожна людина має право вибирати. Для мене особисто російська – виклик».

Умовно другу мовну підгрупу соціальної взаємодії тут становлять старшокласники, які йдуть на відомий компроміс без своїх персональних зобов'язань. Для представників цього мікросередовища характерним є те, що вони здебільшого не відчують провини за те, що говорять російською. Вважають її мовою свого «пересічного повсякдення». Майже не задумуються над національними потребами та державними завданнями, а тому не можуть змусити себе відмовитися від російської мови, тим більше – зненавидіти її. Українську

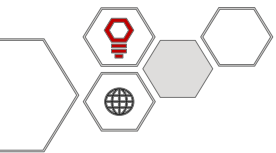
розуміють, поважають, читають нею, але говорити не поспішають. Свою позицію виправдовують аргументами, які помітно пом'якшують власну безпринципність. Щось на кшталт, що вже краще спілкуватися якісною російською, аніж «фальшивою» українською. І хоча вряди-годи ці молоді люди намагаються переходити на українську мову, прагнуть відмовлятися від звички говорити російською, проте автоматично спілкуються саме нею. Усе це відбиває одну важливу опінію – брак критичного мислення, відтак готовності переглядами свою мовну практику.

Отже, для цих учнів російська мова не означає «чогось поганого». Вона, хоча і є питанням «особливим, чутливим і навіть гострим», нібито, не показує, якою є людина насправді. Кожен, мовляв, має право сам обирати мову спілкування й змушувати його – не зовсім правильно. В такій візії російська мова – радше нейтральна сфера життя, до якої (незважаючи на активне використання ворогом мовного питання в гібридній війні) пропонують ставитися толерантно, нейтрально, спокійно.

Висновки

Побутове російськомовне спілкування до і в період нинішньої російсько-української війни – феномен, що його можна віднести до рецидивів пострадянської доби. Водночас, сучасна українська учнівська молодь, якій випало народжуватися, адаптуватися й рефлексувати на цю складну й суперечливу дійсність, покликана робити все це в екстремальних умовах, де своєрідним екзистенційним викликом постає згадана війна. Зрозуміло, що він далеко не єдиний, проте, саме його ми вважаємо ключовим для оцінки візії юнаків і дівчат старших (профільних) класів.

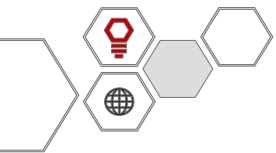
У процесі дослідження було встановлено, що попрощатися з російськомовною комунікацією як зі «шкідливою манерою» старшокласникам

середини 2020-х рр. непросто. Попри те, що українська мова має державний статус уже понад 35 років (з 1989), пізнавати світ, дорослішати їм доводиться в усе ще дуже зросійщеному середовищі. Аби пояснити (виправдати) свою «часткову російськомовність», багато хто з них дотепер акцентує увагу на самому праві обирати мову спілкування, хоча воно – це право – передбачено Конституцією України й ніхто на нього власне не зазіхає. Головною причиною мовної залежності учні називають звичку, що формувалася в дитинстві, а збереження відповідної практики – намірами забезпечити бажаний для себе побутовий комфорт, насамперед серед однокласників. Утім, геополітичні зміни у світі, війна, безпрецедентні цифрові технології спонукають по-новому усвідомлювати життєві реалії. Значна частина неготових щось переінакшувати у своїх «мовних» поведках загалом позитивно думають про тих, хто вже тепер говорить якісною (літературною) українською, ба більше, власних дітей мріють (обіцяють) виховувати в українському дусі. Тобто ця соціальна (статистична) більшість ніби чекає, що саме суспільство українізується, аби наважитися на відповідні кроки. З огляду на зазначене, перспективи вирішення піднятої в статті проблеми приховуються, з одного боку, в справді затребуваній активізації державної політики в цій царині, з іншого, у креативному мисленні, відтак готовності до свідомого вибору, переоцінки цінностей, до того, щоб піднятися до рівня вищих стандартів моралі, національно-державного мислення. Усе це потребує неабияких зусиль.

Список використаних джерел

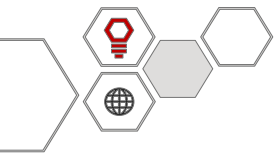
1. Частина українців повертається до спілкування російською мовою, і це є небезпечною тенденцією – мовна омбудсманка. URL: surl.it/fully

2. Павленко Ж., Антонов А. «Гібридна війна»: аналіз визначення поняття. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2022. Т. 2. № 53. С. 106–119. DOI: 10.21564/2663-5704.53.258155
3. Щороку 20 лютого в Україні відзначають День Героїв Небесної Сотні. Черкаська гімназія №31 Черкаської міської ради Черкаської області. URL: <https://gymnasia31.ck.ua/novyny/8465.html>
4. День пам'яті Небесної Сотні. Золотоніська гімназія ім. С. Д. Скляренка Золотоніської міської ради. URL: <https://zologym.co.ua/den-pam-iati-nebesnoi-sotni/>
5. Гриценко П. Коли з'явилась українська мова. 6 липня 2021 р. URL: surl.li/tsxqik
6. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (у редакції від 21.08.2025, №4574-IX). URL: surl.li/ytugbd
7. Киридон А., Троян С. Мережева модель сучасних міжнародних відносин: особливості формування, характерні риси, ризики і загрози. Європейські історичні студії: науковий журнал. №34. Київ, 2026. С. 54–74. DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2026.34.5>
8. Присяжнюк Ю. Теорії поколінь як дослідницький простір сучасної української історіографії селянства. Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки. 2024. № 1. С. 117–124. DOI: 10.31651/2076-5908-2024-1-117-124
9. Малишко Д. В'ятрович відповів, як ставиться до російської мови серед воїнів ЗСУ. URL: surl.li/aspcmv

References

1. Chastyna ukrainsiv povertaietsia do spilkuвання rosiiskoіu movoіu, i tse ye nebezpechnoіu tendentsiіeіu – movna ombudsmanka. URL: surl.li/fully

2. Pavlenko Zh., Antonov A. «Hibrydna viina»: analiz vyznachennia poniattia. Visnyk NluU imeni Yaroslava Mudroho. Seriia: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia. 2022. T. 2. № 53. S. 106–119. DOI: 10.21564/2663-5704.53.258155
3. Shchoroku 20 liutoho v Ukraini vidznachaiut Den Heroiv Nebesnoi Sotni. Cherkaska himnaziia №31 Cherkaskoi miskoi rady Cherkaskoi oblasti. URL: <https://gymnasia31.ck.ua/novyny/8465.html>
4. Den pamiati Nebesnoi Sotni. Zolotoniska himnaziia im. S. D. Skliarenka Zolotoniskoi miskoi rady. URL: <https://zologym.co.ua/den-pam-iati-nebesnoi-sotni/>
5. Hrytsenko P. Koly ziavylas ukrainska mova. 6 lypnia 2021 r. URL: surl.li/tsxqik
6. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi» (u redaktsii vid 21.08.2025, №4574-IKh). URL: surl.li/ytugbd
7. Kyrydon A., Troian S. Merezheva model suchasnykh mizhnarodnykh vidnosyn: osoblyvosti formuvannia, kharakterni rysy, ryzyky i zahrozy. Yevropeiski istorychni studii: naukovyi zhurnal. № 34. Kyiv, 2026. S. 54–74. DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2026.34.5>
8. Prysiazhniuk Yu. Teorii pokolin yak doslidnytskyi prostir suchasnoi ukrainskoi istoriohrafii selianstva. Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriia: Istorychni nauky. 2024. № 1. С. 117–124. DOI: 10.31651/2076-5908-2024-1-117-124
9. Malyshko D. Viatrovych vidpoviv, yak stavytsia do rosiiskoi movy sered voyniv ZSU. URL: surl.lu/aspcmv